

קווים לדמותה הרוחנית של מדינת ישראל

תוכן העניינים

מבוא : שאלת דמותה הרוחנית של מדינת ישראל הנחות יסוד לדין

- א. המדינה שבדרך וייעודה
- ◇ אברהם אבינו מניח היסוד למדינה היהודית
 - ◇ אשרור היסודות כמעמד הר סיני
 - ◇ המוסדות הממלכתיים של המדינה היהודית וייחודם
- ב. כינון מלכות ישראל בפועל
- ◇ המגמה האוניברסלית בייסוד מדינת ישראל
 - ◇ מימוש מגמה זו בפועל בימי דוד ושלמה
 - ◇ הכרת האנושות במלכות שדי - גולת הכותרת כמגמה האוניברסלית
- ג. דמותה הרוחנית של מדינת ישראל
- ◇ אופי אלוקי לאומה ולמדינה
 - ◇ יסוד כיסא ה' בעולם
 - ◇ במה ממלכתית להמשך הגאום ההיסטורי
 - ◇ חיי קודש על אדמת הקודש
 - ◇ קידוש השם בעולם
 - ◇ קווי האופי למדינת ישראל - סיכום

מבוא

1. שאלת דמותה הרוחנית של מדינת ישראל

אחת השאלות המרכזיות שעלתה בעת הקמת המדינה, שאלה שעדיין קיימת, היא שאלת דמותה הרוחנית של המדינה. שאלה זו אינה יורדת מעל סדר היום הציבורי, ובשנים האחרונות היא מתחדדת יותר. הבעיות והבירורים סביב שאלה זו נעשים נוקבים ומורכבים ביותר. בקרב הציבור הישראלי קיים מאבק סמוי רווי מתח ביחס לצבינה של המדינה. יש הרוצים לראות במדינה מדינה תיאוקרטית, ממלכת כוהנים וגוי קדוש שחוקי התורה הם הקובעים את דרכה, ויש הרוצים לראות במדינה מדינת דמוקרטיה, מדינת חוק בעלת ערכים הומניים אנושיים עם צביון חילוני גמור.

לצורך קביעת המסגרת לדין הנוכחי, נציג כאן שאלה נוספת, והיא קודמת לשאלת הצביון של המדינה. השאלה המקדימה נוגעת לעצם הקמת המדינה וכיאתה לאוויר העולם. האם הקמת המדינה היא חלק מתהליך מצופה, חלק מגילוי החזון הנבואי המשיחי של

גאולת ישראל, או היא מאורע היסטורי טבעי שאינו משתלב בגאולה שמימית, ואפילו עומד בסתירה אליה? אם היא מאורע טבעי, היא עלולה להיות גם אפיזודה חולפת, ככל מאורע שבאופיו הוא בן חלוף.

מן הראוי היה לעסוק גם בשאלה המקדימה שהצגנו. דיון כזה היה מפרה את העיון בשאלת צביונה של המדינה. אולם מאחר שהעיון בשתי השאלות יחד עשוי להתארך יתר על המידה, והוא דורש כמה גדולה, נתמקד כאן רק בשאלה הראשונה, שאלת צביונה של המדינה. לאמור: מה צריך להיות צביון זה לפי השקפת העולם היהודית?

לכאורה, ההיגיון הישר היה אומר שאין מקום כלל לשאלה זו. הרי מדובר בעם ישראל, הסב בעמים, עם שהנחיל לעולם מורשת רוחנית מפוארת שאין לה אח ורע בתרבויות של האנושות, עם שעצם קיומו הוא הכרזה על מציאות ה', הכרה במלכות שדי והנהגתה עלי אדמות, והוא עצמו שליחה ההיסטורית¹. מובן אפוא שצביון המדינה המתחדשת יהיה המשך טבעי של אותה מורשת, בחינת חידוש ימים כקדם.

בעצם ההתלבטות ובעצם הצגת השאלה יש הרבה מאוד מן הזרות. להלן דברי אחד הסופרים ביחס לשאלה "מיהו יהודי?" והדברים נכונים גם לשאלת "מהי מדינה יהודית?"²

מפני מה אנו יהודים? כמה מן הזרות בעצם השאלה! שאלו את האש מפני מה היא בוערת! שאלו את השמש מפני מה היא זורחת! שאל את האילן מפני מה הוא גדל!... כך שאלו את היהודי מפני מה הוא יהודי. אין ביכולתנו לבלתי היות מה שהננו, בקרבנו הוא הדבר, חוק הוא מחוקי טבענו, קיים ועומד הוא כאהבת האם לילדיה, כאהבת האדם לארץ מולדתו! נובע ועולה הוא ממקורות נפשנו. חלק הוא מלבנו! אי אפשר לבטלו, לנצחו, להכחישו, כמו שאי-אפשר לבטל, לנצח ולהכחיש את הלב עצמו. נקל לכם לעקור כוכב מרקיע השמים מאשר לעקור מלבכם אותו דבר-מה, הטמיר ונעלם ואין הדעת משיגתו, שעושה אתכם ליהודים.

2. הנחות יסוד לדיון

בפתח הדיון נקבע עיקרון יסודי: המדינה היא כלי - אמנם כלי שרת, כלי קודש - ואילו המהות והתוכן הנוצקים לתוך הכלי הזה הם הייעוד, האידיאל, החזון והשליחות ההיסטורית שצריכה האומה הישראלית למלא בעולם.

באחד משיעוריו הטעים הרב בר-שאוול זצ"ל לשומעי לקחו את הדברים האלה: "עם הקמת המדינה נבנתה המסגרת של התמונה. תפקיד היהדות הדתית לעצב את התמונה ולהתאימה אל המסגרת. לא יעלה על הדעת לתלות על הקיר מסגרת ללא תמונה..."

¹ ראה ילקוט שמעוני, ישעיהו, סימן תנה; חובות הלכות, שער הבחינה, פרק ה, נקודת הפלאיות בעצם קיום האומה הישראלית; ועוד רבות בנושא זה בספרות התורנית לכל רבדיה.

² אלו הם דברי צור גלוגמן, והדברים התפרסמו ב"הד החינוך" ג, גיליון כד.

וכדברים שכתב קבע כך:³

"המדינה הזאת כשלעצמה היא כלי יקר. מתנת חסד לנו מאבינו שבשמים. עלינו החובה למלא את הכלי אשר מדינה שמו בכל התוכן הקרוש שלנו, שקיבלנוהו מסיני. את גופה של המדינה נתן לנו הקב"ה, כדי שאנחנו נעשה את המדינה מרכבה לקדושה... מעולם לא עלה על דעת בני-נאמניה של האומה להמעיט מגדולתו של הייעוד, או להטיל ספק באמיתו, או לערטלו מקדושתו. ידעו גם זכרו תמיד בני ישראל כי שיעור קומתו של הייעוד הממלכתי מקביל לשיעור הקומה של האומה... הם ידעו כי עם ישראל הוא יחידה רוחנית מיוחדת במינה שנועדה מתחילת יצירתה למלא שליחות א-לוקית באנושות כולה. ולשם מילוי שליחות זו במילואה ניתנה לנו מסגרת לאומית וארץ משלה" [קרי: מדינה, תוספת שלי].

שליחותה של האומה הישראלית איננה רק במופשט, אלא כממש: ביצירת מלכות של קדושה בעולם ולעולם. מלכות של ממש שכולה מושתתת על חיי קדושה, מופת לכל המין האנושי.

לאור עיקרון זה נבחן מספר רעיונות שינחו אותנו בפרקים שלהלן בקביעת הקווים לדמותה הרוחנית של המדינה.

א. המדינה שבדרך וייעודה

1. אברהם אבינו מניח היסוד למדינה היהודית
- התורה מציבה לפני העם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו.⁴ היא מורה לעם את חוקי הא-לוקים ואת תורתו.⁵
- כמה שעולה מבין השיטין היא מעצבת את אופייה של האומה הישראלית, מגבשת את לאומיותו של עם ישראל ומשרטטת קווי דמותה של הממלכה שלו בעתיד. פרשיות רבות בתורה קובעות את ייעודה, אופייה, מצעה וקווי היסוד של המדינה שבדרך, וכל אלה ארוגים ומשולבים בייעודה, אופייה ודרכה של האומה עצמה.
- אם בבחינה הראשונה התורה עשויה להתפרש כתורת האדם בכלל, הרי בבחינה השנייה היא נתפסת כתורת ישראל בפרט, שהיא ההכנה היותר אמתית ויותר נכונה במהותה של התורה.⁶
- הראשון ממניחי היסוד של המדינה היהודית הוא אבי האומה, המניח את היסוד לאומה עצמה, אברהם אבינו: "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו... ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום".⁷
- הנה כך מבין הצהרת דברים אלו לעומקם מרן הרב קוק זצ"ל:⁸

³ מצוה ולב, חלק ב, עמ' 234, 245. המשפטים מלוקטים ומותאמים.

⁴ ראה שמי' יח כ.

⁵ שם טז.

⁶ ראה לדוגמה: בראשית רבה א ה; תנא דבי אליהו רבא, פרק יד; הכוזרי, מאמר א; ועוד.

⁷ ברי יח יח-יט.

“בראשית מטעו של העם הזה, אשר ידע לקרוא בשם הרעיון האלהי הברור והטהור בעת השלטון הכביר של האלילות בטומאת-פראותה, נתגלתה השאיפה להקים צבור אנושי גדול אשר “ישמור את דרך ד’ לעשות צדקה ומשפט”. זוהי השאיפה, שבאה מכח ההכרה הברורה והעזה והתביעה המוסרית הכוללת והרמה, להוציא את האנושיות מתחת סבל נורא של צרות רוחניות וחמריות ולהביאנה לחיי חופש מלאי הוד ועדן, באור האידיאה האלהית, ולהצליח בזה את כל האדם כלו. למלואה של שאיפה זו צריך דווקא, שצבור זה יהיה בעל מדינה פוליטית וסוציאלית וכסא ממלכה לאומית, ברום התרבות האנושית, “עם חכם ונבון וגוי גדול”. והאידיאה האלהית המוחלטת מושלת שמה ומחיה את העם ואת הארץ במאור-חייה. למען דעת, שלא רק יחידים חכמים מצויינים, חסידים ונזירים ואנשי-קדש, חיים באור האידיאה האלהית, כי גם עמים שלמים, מתוקנים ומשוכללים בכל תקוני התרבות והישוב המדיני; עמים שלמים, הכוללים בתוכם את כל השדרות האנושיות השונות, מן הרום האינטליגנציה האמנותית, הפרושית, המשכלת והקדושה, עד המערכות הרחבות, הסוציאליות, הפוליטיות והאקונומיות, ועד הפרולטריון לכל פלגותיו, אפילו היותר נמוך ומגושם.”

הווי אומר, אברהם אבינו שהציב לעצמו מטרה נעלה ולמענה פעל כל ימי חייו, לקרוא בשם השם,⁸ להפיץ את האמונה כאל אחד בורא עולם⁹ ולאב שם שמים על הבריות¹⁰ הבין שכדי לקדם מטרה עליונה זו יש צורך בייסוד גרעין, חבורה, אומה, שכל כולה תתייחד רק למען המטרה הזאת ולשמה תקדיש את חייה.

כדי להוציא את האנושות מבערותה, מטומאת-פראותה, מן השיקוע הנוראי שלה בעמקי האלילות החשכה והאפלה, לא די בעבודה של יחידים בודדים, ויהיו יחידים סגולה ככל שיהיו. המשימה הגדולה מדי מכדי, שיחידים יוכלו לעמוד בה. זאת ועוד, התנהגותם של יחידים לאור האידיאה הא-לוקית אינה יכולה לשמש דוגמה ומופת לרבים. התנהגותם תתפרש בעיני הבריות כהתנהגות כדלנית, תמהונית, כדרכי סגפנות ונזירות שהם אולי עניין ליחידים, אבל לא לכלל העם.

כבר בראשית הדרך, עם הופעת הניצנים הראשונים של בית אברהם אבי האמונה הגדולה, הונח היסוד ו“נתגלתה השאיפה להקים צבור אנושי גדול” אשר יאמץ כדרך חיים את רעיון האמונה באל אחד, ואשר ישכיל לכונן את חייו לאור האידיאה הא-לקית, וכך כציבור ישמש דוגמה ומופת לאחרים.

כדי שציבור זה לא ייראה כקבוצה מיסיונרית חסרת כסיס ריאלי של החיים, חובה “שצבור זה יהיה בעל מדינה פוליטית וסוציאלית וכסא ממלכה לאומית”. ובלי פשרות, ממלכה זו תהיה “ממלכה ברום התרבות האנושית”, ממלכה נאורה, מתקדמת, מצוידת בכל הכלים והכישורים הממלכתיים, ובכל תכסיסי החכמה והתבונה היותר נעלים.

⁸ אורות, עמ' קד.

⁹ ראה בר' יב ת; יג ר; רמב"ם הל' עבודה זרה, פרק א, הלכה ג; ועוד.

¹⁰ ראה רמב"ם, הלכות עבודה זרה, פרק א.

¹¹ ראה ספר המצוות לרמב"ם, עשה, מצווה ג.

כדי למצוא את אבני היסוד של מדינת ישראל המודרנית המתקדמת אין צורך לחפש בארכיונים ולא בגנזכים אפלים, אלא צריך לפתוח את ספר הספרים, את התנ"ך החי והרענן תמיד, ולקרוא בו את המצע וקווי היסוד של האומה והמדינה כפי שנקבעו בידי מניחי אבן הפינה שלהן, האבות הקדושים אברהם, יצחק ויעקב.

כך מסכם הרמב"ם את מפעל חייהם של האבות הקדושים:¹²
 "דרגת האבות אשר הגיעה קרבתם אל השם יתברך עד שנודע שמו בהם לעולם... והגיע מהתאחד דעותם בהשגתו עד שכרת עם כל אחד מהם ברית קיימת... והתבאר בהם מן ההתאחדות בשם, רצוני לומר השגתו ואהבתו..."

והיו עם זה מתעסקים בהנהגת בני אדם, והרבות ממון, ומשתדלים במקנה ובכבוד... מפני שתכלית כוונתם היתה בכל המעשים ההם להתקרב אל השם יתברך קירבה גדולה, כי תכלית כוונתם כל ימי חייהם להמציא אומה שתדע את השם ותעבדהו... והעסקים ההם היו עבודה גדולה גמורה, כי כוונת כל השתדלותם היתה לפרסם יחוד השם בעולם ולהישיר בני אדם לאהבתו".

וכך כתב בהלכות עבודה זרה, פרק א, הלכה ג:
 "... והתחיל (אברהם) לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם א-לוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד."

והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר וממלכה לממלכה... עד שנתקצו אליו אלפים ורבות, והם אנשי בית אברהם, ושחל בלבם העיקר הגדול הזה... והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקב ובנלוים עליהם, ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה'".

2. אשרוד היסודות במעמד הר סיני

קווי יסוד אלו של מדינת ישראל (המדינה שבייסוד ושכורך) חזרו ונתאשרו קבל עם ועולם במעמד הר סיני, בהצהרה בין-לאומית, במעמד רם ונשא, אחד ויחיד שלא קדם לו כמוהו ולא יהיה אחריו.

ושם נאמר:¹³

"והייתם לי סגולה מכל העמים... ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש".
 התארים "ממלכת כהנים" ו"גוי קדוש" מוצעים לכל יחיד ויחיד מישראל בנפרד, ולכולם ביחד, כאתגר הגדול שהציב אבי האומה בזמנו אברהם אבינו. "ממלכת כהנים" - "כל אחד ואחד מכם יהיה כהן", על-ידי שיקבל עליו את ממשלתי בכל מעשה אשר יעשה, ועל ידי שיקבל עליו עול מלכות שמים ויגשימו, ויפיץ דעת ה' וכניעה לה' על ידי אמרי פיו ומופת מעשיו".¹⁴

"גוי קדוש" - "כשם שכלפי פנים יהיה כל אחד ואחד מכם כהן, כן תהיה הופעת קהלכם כלפי חוץ הופעה של קדושה לה'. גוי אחד ויחיד הוא יהיה בין הגויים, אשר אינו חי למען תהילת עצמו, גדולת עצמו ותפארת עצמו, אלא למען כינון מלכות שמים ותפארתה עלי

¹² מורה נבוכים ג נא.

¹³ שם' יט ה-ו.

¹⁴ פירוש הרב הירש לשם' יט ו.

אדמות. גוי זה לא יבקש גדולה בעוצמתו, אלא בממשלתו המוחלטת של חוק המוסר הא-
לוקי".¹⁵

ישראל אכן נענה לאתגר: "ויען כל העם קול אחד ויאמרו, כל הדברים אשר דבר ה'
נעשה".¹⁶ מעתה הוא נקרא להתייצב על כמת ההיסטוריה כשליח ההשגחה העליונה
וכשגריה עלי אדמות. עם קבלת החזון הגדול המתמצה בתורת ה' המוצעת לו כעת, שעה
שטרם נתגבשו הצעדים הממלכתיים הממשיים שלו כעם על אדמתו, כבר נשלמה הווייתו
של ישראל ונשתכללה לאומיותו: "היום הזה נהיית לעם לה' א-לקיך".¹⁷

3. המוסדות הממלכתיים של המדינה היהודית וייחודם

אחר שנקבע התוכן הא-לוקי של המדינה היהודית, הולך הוא ונרקם עם יריעותיה
המתמשכות של התורה. בפרשת שופטים מתקבלים הארג המלא והמסכת השלמה
למעמדה, למרכיביה, לצביונה ולאופייה של מדינה זו.

אלה הם המוסדות הממלכתיים הבסיסיים של המדינה על פי המתואר בפרשה זו: מוסד
המשפט, מוסד המלוכה (ההנהגה המדינית), מוסדות הכהונה והלווייה (המורים הרוחניים
של העם), ומעל כולם חופפת ומרחפת שכינת א-ל על ידי מוסד הנבואה והתורה.¹⁸
המוסדות הללו, כל אחד בנפרד וכולם יחד, מוצבים לפני ה'. משם הם יונקים את
מכותם ומשם מוענקות להם ההסכמה והגיבוי, ומכאן הביטחון והאמון בהכרעותיהם.
"מעלה גדולה בשופטי ישראל וההבטחה שהקב"ה מסכים על ידם ועמהם בדבר
המשפט... כי לפני ה' הם עומדים והוא ינחם בדרך אמת".¹⁹

"חתך לנו הכתוב, הדין, שנשמע לבית הדין הגדול העומד לפני השם במקום אשר יבחר
בכל מה שיאמרו לנו... כי על הדעת שלהם הוא נותן לנו התורה אפילו יהיה בעיניך כמחליף
הימין בשמאל, וכ"ש שיש לך לחשוב שהם אומרים על ימין שהיא ימין, כי רוח השם על
משרתי מקדשו ולא יעזוב את חסידיו לעולם נשמרו מן הטעות ומן המכשול".²⁰
בנוהג שבעולם ניתנים לשיפוטו של מוסד המלוכה עניינים מדיניים ממלכתיים גרידא,
אך אין הדבר כך באומה הישראלית. אין שום תחום בחיים ובמציאות, לפי תפישת היהדות,
שאינו חייב לעמוד לפני ה', ואינו נדרש לקבל את הארתו ולינוק את השראתו מן השכינה.
חינוך, ביטחון, כלכלה, סוציאליות, פוליטיקה, שירותים ציבוריים וכיו"ב - במדינה היהודית
כולם יונקים את חיותם מן האידיאה הא-לוקית²¹ וצריכים לשרת בקדושה את התפקידים
המוטלים עליהם לאור ההשראה הא-לוקית.

¹⁵ שם.

¹⁶ שם' כד ג.

¹⁷ דב' כז ט, וראה פירוש הרב הירש שם.

¹⁸ עיון במבנה פרשת שופטים מלמד על הכנה זו. עיין שם.

¹⁹ רמב"ן, דב' יט יט, והשווה רמב"ן שם' כא ו.

²⁰ שם יז יא.

²¹ ראה אורות, עמ' קב, המאמר "למהלך האידיאות בישראל", וראה עוד בהרחבה להלן פרק ד.

תפקידו של המלך בישראל הוא "להביא לידי כך שישראל יהיה 'ישראל' - העם הנאמן לתורת ה'".²² בעוד ש"ההצלחה הלאומית העליונה של כל הגויים מתבטאת בפיתוח עוצמה גדולה כלפי חוץ",²³ השליטים רואים את תפקידם בכיצור המעמד המדיני הביטחוני שלהם כראש ובראשונה ושל האומה שבראשה הם עומדים, הרי עיקר "ההצלחה העליונה של כנסת ישראל מתבטאת בקיום מלא של תורת ה' כלפי פנים, ורק לשם זה תבקש האומה לכונן אחרות לאומית והשתעבדות לראש אחד".²⁴

"הראש הזה שתשים עליך יהיה הראשון לשומרי התורה בישראל, ובאצילות המוסרית של נאמנותו לתורה יעבור לפני עמו כמופת. רוח הייעוד הזה תמלא את לבו, ולרוח זו יבקש לרכוש כל רוח ונפש בהכרה וברעיון במלה ובמעש. בכח דברו, דוגמתו וכבודו יתייצב כנגד כל המתנכרים לרוח זו, ואתה תמסור את כל כוחותיך לפקודתו כדי שילחם ויגן על ייעודך הלאומי כלפי פנים... זה הוא הייעוד המקורי של המלך בישראל".²⁵

הארתם של החיים החברתיים ו"יניקת לשדם מהחיים העליונים הקדושים השמימיים, עד כדי היותם מעין דוגמא של מעלה",²⁶ מסתכמת בלשון הרב קוק זצ"ל בדברים האלה: "זאת היא המגמה היסודית של נשמת ישראל, לחיות חיים אלהיים במוכן החברותי, כמו שהחיים הללו הינם מצויים למעלה מן החברה, וכמו שהם נסקרים במשאת נפשם של יחידי סגולה המקודשים. נחלת ישראל היסודית היא מתנה זו, שהחיים החברותיים שלהם היא דוגמא של מעלה, מלכות בית דוד היא דוגמת מלכות שמים העליונה, והסגולות השמימיות גנוזות בה, והן מוכרחות לצאת לאור בכל מילואם, במילוי המלכות, בהתכוננות כסא ד' על מכונו, על כסא דוד ועל ממלכתו, להכין אותה ולסעדה".²⁷

ב. כינון מלכות ישראל בפועל

1. המגמה האוניברסלית בייסוד מדינת ישראל

היסודות לצבינה של המדינה היהודית שהונחו על ידי אבי האומה ומייסדה הועמדו בראש הציפיות וכקווים מנחים לשעת כינון מלכות ישראל בפועל בידי מנהיגיה האידיאליים בכל התקופות.

יהושע הוא המנהיג הראשון המניח את הבסיס המעשי למדינה היהודית בפועל. חלק מן המסורות²⁸ מייחסות לו חיבור השבח שב"עלינו לשבח" בעת כניסת ישראל לארץ ישראל.

²² הרב הירש, דב' יז יד.

²³ שם.

²⁴ שם.

²⁵ שם. וראה בעמ' ריג כיצור דוד המלך גילם באישיותו שאיפה אידיאלית זו.

²⁶ ראה אורות הקודש, חלק ב, עמ' תקסא-תקסב.

²⁷ שם, עמ' תקסב.

²⁸ ראה האנציקלופדיה "אוצר ישראל", הערך "עלינו לשבח", ולפיה יש מסורות המייחסות שבח זה לאנשי כנסת הגדולה, ויש מסורות המייחסות חיבורו לרב מראשוני האמוראים. עיין גם נחבי בינה, פירוש לסידור התפילה, מאת הרב יעקובסון, כרך א, עמ' 374.

ואכן כמה נאה וכמה יאה, שבשעה שעם ישראל מקבל לידו מתנת א-לוקים את הארץ המיועדת שבה הוא צריך לייסד את ממלכתו ומשם הוא צריך למלא את שליחותו ההיסטורית, תישמע הצהרת כוונת לגבי תוכן ייעודם ההיסטורי של האומה והמדינה:

“על כן נקוה לך, ה' א-לקינו, לראות מהרה בתפארת עזך, להעביר גלולים מן הארץ, והאלילים כרות יכרתון, לתקן עולם במלכות שדי, וכל בני בשר יקראו בשמך, להפנות אליך כל רשעי ארץ. יכירו וידעו כל יושבי תבל, כי לך תכרע כל ברך, תשבע כל לשון. לפניך, ד' אלהינו, יכרעו ויפלו, ולכבוד שמך יקר יתנו, ויקבלו כלם את עול מלכותך, ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד. כי המלכות שלך היא, ולעולמי עד תמלוך בכבוד.”²⁹

“לתקן עולם במלכות שדי” זה הוא אפוא תמצית ייעודו של עם ישראל במדינת ישראל. כך מצהיר הוא בהתייבבו על כמת ההיסטוריה למלא את תפקידו.

ייעודם של ישראל ושל מדינת ישראל לוכש מעתה גוון אוניברסלי כלל אנושי וכלל עולמי.

אין עם ישראל מתרכז בלאומיותו בלבד, וממלכתו אין תפקידה רק לפתור בעיות פרטיות שלו, אלא בראש דאגתם צריכות להיות גאולת הפרט באשר הוא, גאולת האנושות מחורבנותיה³⁰ ותיקון עולם ומלואו.

“בנין סוכת דוד הנופלת גגלה לא רק להציל את הנפש הפרטית או גם הכללית מסיכוכי החיים החמריים ולרוממה אל הקודש, כי אם לכוון את הקודש עצמו, לייסד מוסד ממלכת א-ל חי העולמים בכל רחבי עולמים.

חלילה לנו להשאיר את הטבע במעמדו השפל מבלי לקשרו בקשר הקודש אשר לאור עולם שבאוצר היים, שבו דוד המלך חי וקיים.”³¹

מתוך תפילתו של אדם ניכר מי הוא.³² ואכן מגמת האוניברסליות הכולטת בייעודם של עם ישראל ומדינת ישראל ניכרת מתוך תפילתם של ישראל ובעיקר בתפילות הימים הנוראים:

“ובכן תן פחדך, ה' אלהינו, על כל מעשיך, ואימתך - על כל מה שבראת, ויראוך כל המעשים, וישתחוו לפניך כל הברואים, ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם; ותמלוך אתה, ה' אלהינו, מהרה לבדך על כל מעשיך, בהר ציון משכן כבודך, ובירושלים עיר קדשך.”³³

פרק זה ופרקים רבים הדומים לו עושים את תפילות הימים הנוראים לסניגוריה הגדולה לכל באי עולם.

בואו וראו את היהודים. נרדפים עד צוואר, מקיזים דמם בכל מקום שבו הם נמצאים. והנה יש להם הזדמנות, עת שבה שערי שמים פתוחים, יכולים הם להשתטח לפני קונם

²⁹ חלקו השני של “עלינו לשבח”. חלקו הראשון של שבה זה כולל הודאה לקב"ה על הייחוד הישראלי המבדילו מכל גוי הארץ, וחלקו השני מדגיש את תוכן הייעוד שלו במשפחת העמים.

³⁰ ראה אורות, עמ' קלה-קלז; עמ' קד; ועוד.

³¹ אגרות ראי"ה, חלק ג, עמ' כ.

³² ראה “מן הכאר” לרב בר-שאו, עמ' 28.

³³ מתוך תפילת העמידה לימים הנוראים.

כתפילה להינקם מאויביהם, לראות במפלתם ולזכות לצאת אל הדרור. מה הם עושים בשעה זו? מתפללים לשלום העולם, לשלום האדם, לשלום האנושות, לשלום כל הנבראים. מי יכול לתאר ולהעריך יקרת נפש כזו אשר לכנסת ישראל, נשמה עדינה אצילית אשר לא תסולא בפז.³⁴

2. מימוש מגמת האוניברסליות בפועל בימי דוד ושלמה

בעת כינון מלכות ישראל בפועל בימי דוד ושלמה, בימי התפארת של עם ישראל ושל מלכות ישראל בכל ימי התולדה שלהם, נתגלתה המזיגה הנפלאה בין שמים וארץ, בין החיים העליונים לחיים הארציים, בין מלכות שמים לבין מלכות הארץ. אז נתגלה האופק "זיכי דנשקי שמיא וארעא אהרדי".³⁵

כשלושה תארים מוכתרת מלכות ישראל דאז, מלכותו של שלמה המלך עליו השלום: "ושלמה ישב על כסא דוד אביו ותכן מלכתו מאוד".³⁶ "ויקם ה' את דברו אשר דבר, ואקם תחת דוד אבי ואשב על כסא ישראל כאשר דבר ה'".³⁷ "וישב שלמה על כסא ה' למלך תחת דוד אביו... ויתן עליו הוד מלכות אשר לא היה על כל מלך לפניו על ישראל".³⁸

התואר הראשון מבליט את המשכיות השושלת הממלכתית המשפחתית כמצוות התורה וכהבטחתה: "למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל".³⁹ התואר השני מציין את הממלכתיות הלאומית, הנהגתה של האומה. התואר השלישי מדגיש את החיבור בין השמים לארץ, את החיבור והמזיגה בין מלכותא דארעא למלכותא דרקיעא. בתואר זה מובלט היסוד האוניברסלי שבמלכות ישראל. וכך היה: "ויתן א-לקים חכמה לשלמה ותבונה הרבה מאוד... וידבר על העצים מן הארז אשר כלבנון ועד האזוב אשר יצא בקיר... ויבאו מכל העמים לשמע את חכמת שלמה מאת כל מלכי הארץ אשר שמעו את חכמתו".⁴⁰

3. הכרת האנושות במלכות שדי - גולת הכותרת במגמה האוניברסלית

המגמה האוניברסלית המונחת ביסוד ייעודם של עם ישראל ומדינת ישראל מסבירה גם את התיאור המיוחד המוענק לירושלים בירת ישראל, "כסא ה'": "בעת ההיא יקראו

³⁴ השווה הפיוט "ויאתיו כל לעבדך", מתפילת הימים הנוראים, נוסח אשכנז. הפיוט חותם במילים "ויונחו את עצביהם... וישמעו רחוקים ויבואו ויתנו לך כתר מלוכה".

³⁵ ראה בכא בתרא עד ע"א.

³⁶ מל"א כ יב.

³⁷ שם ח כ.

³⁸ דה"ב כט כג-כה.

³⁹ דב' יז כ.

⁴⁰ מל"א ה ט-יד.

לירושלים כסא ה', ונקוו אליה כל הגויים לשם ה' לירושלים ולא ילכו עוד אחרי שררות לבם הרע".⁴¹

ההדגשה "ונקוו אליה כל הגויים לשם ה'" מסמנת את גולת הכותרת של המגמה האוניברסלית, המגמה של הכרת כל העמים במלכות שד' ובייחוד בשמו יתברך בכל העולם.

הכרה זו תתממש ותבוא לידי ביטוי בהכרת העמים בנצחיות ירושלים ככיסא ה' בעולם ובהכרת ישראל כנציגו יתברך עלי אדמות.

חזיון מופלא זה הוא יסוד הציפייה של חזון אחרית הימים בדברי הנביאים כולם.

"כי אז אהפך על עמים שפה כרורה לקרא כלם בשם ה', לעבדו שכס אחד".⁴²

"ויהיה ה' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".⁴³

ג. דמותה הרוחנית של מדינת ישראל

לאור האמור לעיל, קל להעריך מהם הקווים הרצויים לדמותה הרוחנית של מדינת ישראל המתחדשת. כל בר-דעת מבין שהקווים אינם יכולים להיות שונים מאלה ששורטטו בדמותה של "המדינה בדרך" בראייתה של תורה ובציפייתם של נביאי ישראל ומייסד האומה, אברהם אבינו, בראשם.

אולם לצורך תוספת הבהרה והעמקה נתבונן בגילויים אחדים של הקווים הללו על יסוד עיונים בדברי אחדים מגדולי ישראל שעסקו בסוגיה זו במישורין או בעקיפין.

1. אופי אלוקי לאומה ולמדינה

לאומה בעלת אופי א-לוקי חייבת להיות גם מסגרת מדינית שהיא בעלת אופי א-לוקי. כך עולה מדברי הרמב"ם במורה נבוכים.⁴⁴

הרמב"ם קובע שם שיש הכרח בקביעת הנהגה מדינית לחברה האנושית בגלל שינויי המידות והאופי של בני-אדם, וזה בבחינת "אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו".⁴⁵

הרמב"ם מבחין בין "טכסיסי החוקים הנחקקים", דהיינו חוקה מדינית הנקבעת ע"י בני אדם, קרי "מדינת חוק", לבין "טכסיסי התורה הא-לוקית", דהיינו חוקה מדינית הנקבעת ע"י נביא או ע"י תורה משמים, קרי "מדינת התורה, מדינת הלכה".

הרמב"ם קובע שכל חוקה המתרכזת אך ורק בהנהגת החיים החברתיים ואין לה כל עסק עם ענייני רוח והשקפה, ואינה שואפת לשלמותם הרוחנית והמוסרית של אזרחיה, חוקה כזו היא חוקה אנושית, תוצר של בני אדם, ומגבלותיה וחוסר היקפה והעמקתה ידועים לכל.

⁴¹ יר' ג יז.

⁴² צפ' ג ט.

⁴³ זכ' יד ט.

⁴⁴ חלק ב, פרק מ.

⁴⁵ אבות ג ב.

לעומתה חוקה שבנוסף לתיקון ענייני החברה והמדינה ממריצה את אזרחיה לשלמות מוסרית, לשאיפות רוחניות נעלות, ומציבה לפניהם השקפות ואידיאלים בעולם הא-לוקות והמלאכים וכיו"ב, חוקה זו היא חוקה א-לוקית מושלמת והיא בהכרח נחקקה ע"י נביא.⁴⁶ וזו לשון הרמב"ם שם:

"כל זמן שתמצא תורה אשר כל תכליתה וכל מטרת בעליה אינן אלא תקינות המדינה ומצבייה ומניעת העושק והאלימות ממנה, ולא יהיה בה כלל נטיות אל הדברים העיוניים, ולא פנייה לשלימות הכח ההגיוני, ואין בה שימת לב להשקפות, אם נכונות או רעועות, אלא כל מטרתה תקינות מצבי בני אדם זה עם זה באיזה אופן שיהיה, ושישיגו אושר מסויים משוער כפי השקפת אותו המחוקק, תדע שאותה התורה נחקקה בידי אדם... וכאשר תמצא תורה שכל טכסיסה להביט במצעה על תקינות המצבים הגופניים וגם בתקינות הדעות, ונותנת הדגשתה למתן השקפות נכונות בה' יתעלה תחלה, ובמלאכים, ורצונה להחכים את האדם ולהבינו ולהעירו עד שידע את כל המציאות כפי הצורה האמיתית, תדע שאותו הטכסיס מאתו יתעלה ושאותה התורה, תורה א-לוקית..."⁴⁷

ולכן תורה זו בלבד היא אשר אנו קוראים אותה תורה א-לוקית. אבל "כל שזולתה מן ההנהגות המדיניות כחוקי היוונים והזיות ה'צאבא' וזולתם, כל אלה מפעולות אנשים מנהיגים, לא נביאים".⁴⁸

לפי זה, כנסת ישראל אשר "תכונת נפשה נבדלת בעיקרה מתכונת הנפש של כל עם ולשון",⁴⁹ וטבע נשמתה הוא בא-לוקיותה,⁵⁰ איננה יכולה להתפשר עם צביון מדיני עממי השווה לכל אומה ולשון.

"כנסת ישראל איננה אומה כפי המוכן הרגיל, אלא התמצית האידיאלית של האדם".⁵¹ "במעמקי טבע נשמתה מונחים הצמאון לדעה א-לקית, התכונה הא-לקית וההרגשה הא-לקית בתכלית עליונותה וטהרתה",⁵² ותכונות אלה הן הקובעות את הלאום שלה. על כן אומה שבאופייה היא א-לוקית מוכרחה וחייבת לשאוף לצביון מדיני בעל אופי א-לוקי. פחות מזה אינו הולם אותה לפי צביונה.⁵³

"מעולם לא ראו בני ישראל את עצמם כתור עם-סתם בין עמי תבל. הם ידעו כי עם ישראל הוא הרבה יותר מעם-סתם, והרבה יותר ממושג עם בכלל. הם ידעו כי ישראל הוא יחידה רוחנית מיוחדת במינה שנועדה מתחילת יצירתה למלא שליחות א-לוהית באנושות כולה. ולשם מילוי שליחות זו במלואה ניתנה לה מסגרת לאומית וארץ משלה, כי שליחותה איננה רק במופשט אלא בממש: ביצירת מלכות של קדושה בעולם ולעולם. מלכות של

⁴⁶ השווה ספר העיקרים לר' יוסף אלכו, מאמר א, פרק ז.

⁴⁷ מורה נבוכים, חלק ב, פרק מ.

⁴⁸ שם, סוף פרק ט.

⁴⁹ אורות, עמ' סד, י.

⁵⁰ ראה שבת הארץ, עמ' ז.

⁵¹ אגרות ראי"ה, חלק ב, עמ' סה; וראה אורות, עמ' קלח.

⁵² אורות, עמ' סד.

⁵³ ראה אורות, עמ' קיט, נב ועוד.

ממש שכולה מושתתת על חיי קדושה. מופת לכל המין האנושי. דוגמא חיה של צלם-אלוהים המתגלה בפועל בחיי היחיד והחברה והממלכה - בכל הודו והדרו. הם ידעו כי זכות זו היא בעצם חובה אדירה שהוטלה עליהם. וחובה זו היא סוד קיומם של ישראל. סוד מהותם והויותם.⁵⁴

2. יסוד כיסא ה' בעולם

בהגותו של הרב קוק זצ"ל יש מקומות רבים הכוללים התייחסות לדמותה הרוחנית של המדינה ולייעודים שהיא צריכה למלא. יש שהתייחסות זו ישירה וגלויה, ויש שהיא עקיפה ונסתרת, והיא עולה אגב דיון בנושא אחר.

אחד המקומות הבולטים שבהם מתייחס הרב התייחסות ישירה לדמותה של המדינה היהודית, הוא המקור שלפנינו. משם עולה שתמצית הווייתה של מדינת ישראל היא להיות כיסא ה' בעולם, לשמש במה להיסטוריה האנושית שממנה תצא הקריאה בשם השם לכל תכל כולו. מדינה יהודית שאינה ממלאת את הייעוד הזה, אינה ראויה לשמה, ואינה אלא גוף ארגוני מיכני בלבד.

להלן דברי הרב קוק זצ"ל:

"אין המדינה האושר היותר עליון של האדם. זה ניתן להאמר במדינה רגילה, שאינה עולה לערך יותר גדול מחברת אחריות גדולה, שנשארו המון האידיאות, שהן עטרת החיים של האנושיות, מרחפים ממעל לה, ואינם נוגעים בה."⁵⁵

היינו, כעיקרון כל מסגרת הקרויה "מדינה", כל עוד אינה נוגעת באידיאות רוחניות ומוסריות, ואינן מתחומי התעניינותה, הרי היא מעין איגוד מקצועי גדול, קואופרטיב ארגוני טכני בלבד. ככזו אינה יכולה לשמש כאושר העליון בעולמו של הפרט, ויחסו אליה הוא כיחסו אל מפלגה, ארגון וכיו"ב.

"מה שאין כן מדינה שהיא ביסודה אידיאלית, שחקוק בהווייתה התוכן האידיאלי היותר עליון, שהוא באמת האושר היותר גדול של היחיד."⁵⁶

לא כן הדבר במדינה שקבעה לעצמה מטרה שאינה מתמצית רק בעניינים חברתיים פוליטיים גרידא, אלא ביסוד הווייתה מונחים יסודות אידיאיים בעולם הרוח האנושי. מדינה כזו היא אידיאלית, והיחיד יכול לראות בה אושר עליון גם עבורו כפרט.

"מדינה זו היא באמת היותר עליונה בסולם האושר, ומדינה זו היא מדינתנו, מדינת ישראל, יסוד כסא ה' בעולם, שכל הפצה הוא שיהיה ה' אחד ושמו אחד, שזהו באמת האושר היותר עליון."⁵⁷

דוגמה של מדינה אידיאלית כזו היא מדינת ישראל, שבצעם אופייה נועדה להיות כיסא ה' בעולם, וביסוד מגמתה להביא לידי הכרה במלכות שדי, ולייחד שמו יתברך על כל

⁵⁴ מצוה ולב, חלק ב, עמ' 234-235.

⁵⁵ אורות, עמ' קס ז; מוסר הקודש, עמ' קצא.

⁵⁶ שם.

⁵⁷ שם.

בריותיו. אלה מבטיחים את האחוזה האנושית ואת השלום האוניברסלי. אחווה שבה הכול מאוחדים סביב רעיון אחד, הרעיון של מציאות מלכותו יתברך בעולם. מדינה כזו ודאי שהיא יכולה להיות האושר היותר גדול בעולמו של האדם, שכן מה משאלתו האישית של כל פרט היא לזכות לחיי שקט ושלווה, "איש תחת גפנו ותחת תאנתו"⁵⁸ באין מחריד. מדינה השואפת להשרות רוח א-לוקים על פני כל החיים, ולהעניק לבריות נחת רוח, ממלאת שאיפה עליונה זו, והיחיד יכול לראות בה את הדרגה העליונה בסולם האושר.

הנה לפנינו תרשים מדויק לדמותה הרוחנית של המדינה כקצירת האומר ובמיצוי רעיוני.

3. במה ממלכתית להמשך הנאום ההיסטורי

חידת קיומו הנצחי של עם ישראל היא אחד הפלאים הגדולים של ההיסטוריה האנושית. הוגים רבים, בני ברית ושאינם בני ברית, תוהים ומשתאים לפשר חידת-פלאים זו, וכל אחד מעלה הסבר וגימיק משלו.⁵⁹

הסבר מעניין ומקורי מעלה הרב קוק זצ"ל במאמרו המפורסם "ערך התחייה", ואלה דבריו שם:⁶⁰

"ההרגשה הפנימית, שהיא אדירה בקרבנו להעמדת קיום היהדות, בדעותיה ומעשיה יחד עם גייתה ואדמתה, נובעת מההכרה הכללית של הצבור שעוד רכ ממנו הדרך לגמור את אשר החלונו. התחלנו להגיד איזה דבר גדול, בינינו לבין עצמנו ובאזני העולם כולו, ולא גמרנוהו עדיין. הננו עומדים באמצע נאומנו, ולהפסיק לא נרצה ולא נוכל. לא נעזוב בשום-אופן את ארחות-חיינו המיוחדים ולא את שאיפותינו המופשטות, שמעל כל [14] פרטי. שאלה יחד קשורים זה בזה, כשם שלא נעזוב את תקורתנו לשוב להכנות ולהיות לעם על אדמתנו ההיסטורית כימי עולם - לא נוכל לעזוב את כל אלה."

לאור דברי הרב, עלייתם של עמים על במת ההיסטוריה מתפרשת ככחינת הופעתם של נואמים על הבמה. לרשותו של כל נואם עומדת מכסת זמן קצובה להעביר לקהל את המסר שלו. כך כל עם ניתנו לו הזכות והרשות על ידי ההשגחה העליונה לעלות על במת ההיסטוריה להגיד את דברו. כמידת אורך הרעיון אשר לאותו עם, כן מידת זמן נאומו בהיסטוריה, ובהתאם לכך מידת קיומו בעולם. יש מי שגומר את נאומו בפרק זמן קצר, ויש מי שנאומו ארוך יותר. אבל חוק כל יעבור הוא שכל עם ברגע שסיים את נאומו, סיים גם את תפקידו ההיסטורי, והוא מפנה את המקום ויורד מהבמה.

כאן מחדש הרב חידוש מקורי ונפלא. אחד ומיוחד הוא העם היהודי, שנאומו נאום נצחי, ועל כן אין סיבה להורידו מעל במת ההיסטוריה.

⁵⁸ מל"א ה ה.

⁵⁹ לדוגמה ראה מבחר המסה העברית, עמ' 617, מאמרו של יחזקאל קויפמן "חפץ הקיום הלאומי". שם מובאות מספר דעות של חוקרים. ראה גם "עם לבדד ישכון" מאת יעקב הרצוג, הוויכוח עם פרופ' טוינבי; תולדות עם ישראל בעת החדשה מאת פרופ' שמואל אטינגר, מכוא, עמ' 18-22. בעולם היהדות ראה לדוגמה: אסתר רבה, פרק י, ככשה בין שבעים זאבים; רמב"ם, אגרת תימן; הכוזרי, מאמר א, סעיף קט; מאמר ב, סעיף לט; חובות הלבבות, שער ב, פרק ה; ועוד.

⁶⁰ אורות, עמ' קלו.

כל הנאומים של אומות העולם הם מסרים קצרים בחיי החברה והאנושות, אידיאלים - אם בכלל - קצרי ימים. בחלוף האידיאל נגזו והולך לו גם המוסר אותו, וכך אנתנו עדים לחיזיון שבו יורדות אומה אחר אומה לתהום הנשייה. עמים עולים על במת ההיסטוריה, אומרים דבריהם, מפנים מקומם לאחרים, וגם האחרים עדי אובד. ישראל הוא העם היחיד שדברו נישא והולך לנצח. גם אם קיימות הפסקות בהופעתו הפומבית של עם ישראל, נאוו נמשך תדיר, והוא רלוונטי וענייני לכל הדורות, כי נאום זה נועד לקרוא בשם ה' באוני העולם כולו לעבדו שכם אחד.⁶¹ נאום זה, עד למימוש חזון אחרית הימים, עד לזמן ביאת המשיח ותיקון עולם במלכות שדי, לא ייגמר. "מחשבות בורא העולם אין כח באדם להשיגם, כי לא דרכינו דרכיו, ולא מחשבותינו מחשבותיו. וכל הדברים האלו של ישוע הנוצרי ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו, אינן אלא ליישר דרך למלך המשיח, ולתקן העולם כולו לעבוד את ה' ביחד, שנאמר 'כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' לעבדו שכם אחד'.⁶² וכשיעמוד המלך המשיח באמת, ויצליח וירום וינשא, מיד הם כלם חוזרים ויודעים, ששקר נחלו אבותיהם, ושנביאיהם ואבותיהם הטעום".⁶³

נאום זה הוא הניסיון שהחל בו אבי האומה לקרב את כל בני האדם אל הבורא יתברך, וגם היום אחר השפעה בת אלפי שנים עדיין רחוקה האנושות מהגיע לאפס קצהו של אידיאל זה.

משום כך אומר שם הרב שעם ישראל עודנו עומד באמצע נאוו וכיצד אפשר להפסיק ולרדת חלילה מעל במת ההיסטוריה?

"עד תור-הזהב שהוא לא נחדל מעבודתנו המעשית והרוחנית. לרדת מעל במת ההיסטוריה אפשר רק לעם אשר גמר את אשר החל, לחזיון רוחני אשר הוציא את כל הכמוס עמו לאור-עולם. להתחיל ולא לגמור זהו דבר שאינו נוהג לגמרי במציאות".

בשל ייחוד נאוו של עם ישראל הוא הופך להיות הוויה מיוחדת בהיסטוריה האנושית שעובדת קיומה היא מעל לחוקי הטבע ומעל לחוקי ההיסטוריה המקובלים, ומכאן סוד נצחיותו.

"העם היהודי איננו עם רגיל שחלים עליו חוקי ההיסטוריה המקובלים של חיים או מוות. העם היהודי הוא עם נבחר... הוא משהו מעבר לזמן".⁶⁴

וכה הם דברי הנביא עמוס בהקשר זה:⁶⁵

"הנה עיני ה' א-לקים בממלכה החטאה והשמדתי אתה מעל פני האדמה, אפס כי לא השמיד אשמיד את בית יעקב נאם ה'".

עם שצריך להיות דרוך ונכון להמשיך את נאוו ללא הרף, להמשיך להיות מורה לאנושות כולה, נזקק למסגרת מדינית ולכלים ממלכתיים מתאימים שיאפשרו לו למלא את ייעודו בנאמנות.

⁶¹ ראה צפ' ג ט.

⁶² שם.

⁶³ רמב"ם, הלי' מלכים, פרק יא, הלכה ד, בהוצאות ישנות פסקה זו חסרה.

⁶⁴ ד"ר יעקב הרצוג, "הן עם לבדד ישכון", מאמר בהוצאת משרד החינוך והתרבות, המזכירות הפדגוגית, עמ' 11.

⁶⁵ עמ' ט ח.

מדינת ישראל היא הבמה שעליה עם ישראל צריך להתייבב בקהל העמים ולשאת את דברו בשם ה': "עם זו יצרתי לי תהלתי יספורי".⁶⁶ מגוחך יהיה וגם אווילי שבמה זו תהיה בנוסח כל הגויים שכחי א-לוקים, ושהמיקרופון שדרכו עם ישראל צריך לשדר יהיה כלי תעתועים. דמותה הרוחנית של מדינת ישראל וצבינה הא-לוקי מתחייבים מתוך אופי תפקידו וייעודו של עם ישראל. ואופי זה הוא אופי א-לוקי רוחני עליון כתכניתו המקורית של א-לוקי ישראל, "והייתם לי סגלה מכל העמים... ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש".⁶⁷

4. חיי קודש על אדמת הקודש

ייעודה של מדינת ישראל הוא לאפשר חיי קדושה של עם קדוש על אדמת הקודש. את היסוד הזה באופייה של מדינת ישראל משרטט הרב בר שאול זצ"ל במאמרו "לדמותה הרוחנית של מדינת ישראל".⁶⁸ הרב בר שאול זצ"ל, שהיה מעורה בכל נימי נשמתו בכל מפעל ויצירה ובעשייה הדתית בראשית ימיה של המדינה, הגדיר את ייעודה של מדינת ישראל כך: "מדינת ישראל בארץ ישראל - כשמה כן ייעודה: מדינה ישראלית - מקורית, בכל הווי חייה וסדרי משטרה. לאמר: חיי קדושה של עם קדוש על אדמת הקודש".⁶⁹ והרב הולך ומוכיח בהרחבה מתוך הווייתה של האומה לכל אורך דברי ימיה עד כמה ייעוד זה מחויב המציאות.

בסיום הסקירה ההיסטורית שם הרב מסכם כך:

"ייעוד ממלכתי גדול ונשגב זה של 'ממלכת כהנים וגוי קדוש', הוא שהיה לנגד עיניהם של בני ישראל בכל הדורות. הוא שהתחנכו ישראל לקראתו במדבר ארבעים שנה. הוא שהאיר להם בכיבוש הארץ והתנחלותם בה. הוא שהונח ביסוד המלוכה. הוא שהנחה כימי בית שני הוא הנשא כיקוד-אש בלכות בני ישראל בכל גלגולי הגלות הקשה והארוכה. הוא המעיר לבכות גדולים של מאורי האומה לעלות ציונה לרצות אבניה ולחונן עפרה, ולחדש ישובם של ישראל בתוכה, והוא שמהבהב מבפנים כלבו של כל אדם מישראל באשר הוא, העולה ומעלה עצמו לארצנו הקדושה ומשתף עצמו בבנינה בחומר וברוח".⁷⁰

התהיות בשאלות "מיהו יהודי" ו"מהי מדינת ישראל" הן אבסורדיות והן עומדות בניגוד גמור למהות היהודית שנתגלתה לכל אורך דברי ימיה של האומה.

"השאלה: מהו ומיהו ישראל - יכול להיות לה ערך רב אם מגמתה מן החוץ אל הפנים: להעמיק ולהבהיר יותר ויותר לעצמנו את סוד מהותנו המיטאפיזית. אבל כל המנסה להפנות את השאלה הזאת ככיוון הפוך: מן הפנים אל החוץ - הריהו חוטא ומחטיא את הרבים

⁶⁶ יש' מג כא.

⁶⁷ שמי' יט ה-ו.

⁶⁸ מצוה ולב, חלק ב, עמ' 227.

⁶⁹ שם.

⁷⁰ שם, עמ' 232-233.

בהעמידו בסימן שאלה את הוודאות המהותית שלנו, שנתגלתה לאורך כל הדורות בגבורת קדושתה. אשר היתה תמיד בבחינת הפלא הגדול בתולדות העמים, ללא משל ודוגמא.⁷¹ אין אפוא להטיל ספק בייעודה הרוחני של מדינת ישראל, בעובדת היותה "מדינת התורה בדרך".⁷² הניסיון לחלץ את המדינה, לרוקן את הייעוד שלה מתוכנו הרוחני, מסכן את עצם קיומה של המדינה.

הרב מבהיר שאמנם "על החילוניות במדינה עובר משבר מכריע שאין לה סיכויים לצאת ממנו. רבים מקדמים את המשבר בכרכה ומצפים ממנו לשחרר מן החילוניות על כל צורותיה".⁷³ יחד עם זה, הוא כותב, שחזרי אמונה אנחנו שהאורות החיוביים שהפציעו בעולמה של היהדות בדור האחרון ילכו ויגברו. "ירחב ויפחד לבבנו נוכח מחזות התפארת הרוחניים-תורניים המתגלים לנגד עיני רוחנו בהקיץ ולא בחלום".⁷⁴

"אנו כיום מלאי ציפייה, דרוכים ומתוחים לקראת האור הגדול, לקראת גילוי שכינה במדינת ישראל המתחדשת. יודעים ומאמינים אנחנו כי גדולה מאוד תהיה גאולתנו, הגאולה השלימה והאחרונה... אנו מצוים, אנו נקראים להיות נכונים לקראת הגדולות והנשגבות אשר נכוננו לנו, לקראת קיום הנבואה:⁷⁵ וקראו להם עם הקדש גאולי ה'".⁷⁶

5. מדינת ישראל - קידוש השם בעולם

הרב צבי יהודה זצ"ל, אביהם הרוחני של דור תלמידי מרכז הרב, ממשיכי דרכו של המאור הגדול מרן הרב קוק זצ"ל, חי את הווייתה של מדינת ישראל בכל נימי נשמתו מתוך חום הלב וטוהר הנשמה, בכיסופים עילאיים טמירים שלא ראינו דוגמתם בדור שלנו. יחיד ומיוחד היה ברגשות קודשו ובשלהבת אהבתו כלפי כל דבר ששם ישראל עליו: תורת ישראל, ארץ ישראל, מדינת ישראל, צבא ישראל, בחזרי ישראל, ואפילו פושעי ישראל. "כל פושע ישראל הוא קדוש ובעל כרחו",⁷⁷ היה נוהג לומר.

ייעודה של מדינת ישראל, על פי ראייתו של מרן הרב צבי יהודה זצ"ל, הוא ברור. הראייה זצ"ל מדגיש לא אחת שתחיית ישראל מקורה בגנוי הקודש.⁷⁸ תנועת שיבת ציון בימינו היא תנועה שכולה קודש קודשים.⁷⁹ מי שזכה לעמוד במחיצתו של הרב צבי יהודה זצ"ל יכול היה לחוש בהתגשמותן של אמירות-קודש אלו בכל רמ"ח איברים ושס"ה גידים ובכל שלהבת הקודש שבנשמה. אין צורך בהבעה כפה. הדברים הוקרנו מעצם האישיות, מעצם הגדלות, מעצם הדבקות בקודש.

⁷¹ שם, עמ' 237.

⁷² שם, עמ' 244.

⁷³ שם, עמ' 247.

⁷⁴ שם, עמ' 248.

⁷⁵ יש' סב יב.

⁷⁶ מצוה ולב, חלק ב, עמ' 250.

⁷⁷ לנתיבות ישראל, חלק א, עמ' קנט.

⁷⁸ ראה חזון הגאולה, עמ' קפב-קפד.

⁷⁹ ראה אורות התשובה, הוצאת ישיבת "אור עציון", תשכ"ו, עמ' קלג.

ואף על פי כן, נציג משפטים אחרים מדברי הרב זצ"ל המביעים עוצמתה של ראייה קדושה זו ומלמדים על מהותה של ההווה הקרויה "מדינת ישראל" בחזון רוחו של הרב צבי יהודה זצ"ל.

באחת המסיבות לכבוד יום העצמאות⁸⁰ הנהוגות בישיבת "מרכז הרב" הכיע הרב צבי יהודה את דבריו כך:

"התרגלנו בינינו [בחוג מרכז הרב] למסיבה של בני תורה ושל תלמידי חכמים, למסיבת קבלת קדושת עול מלכות, המופיעה ככוננות מלכות ישראל... ברור הוא שקדושה מרובה קיימת ביום בו הוקמה מדינתם של עם הקודש על אדמת הקודש"⁸¹.
בריאיון שהעניק לכתב ידיעות אחרונות,⁸² שבו נשאל הרב מהו, לדעתו, ייעודה של מדינת ישראל, השיב כדלהלן:

"מדינת ישראל, בעצם קיומה - יעודה! לשם ייחוד, וכדי לקיים מצוה דאורייתא ולהיות שותפים לרצון הקב"ה שנצא מן הגלות ונהיה עם נורמאלי בארץ הקודש.

הגר"א מווילנא כנה את הגלות 'בית הקברות'. כעת [עם הקמת המדינה] אנחנו בתהליך של תחיה והבראה".

ולגבי הצביון הרוחני הנדרש במדינה הוסיף הרב ואמר:

"מדינת ישראל מקדשת שם שמים ושם ישראל בעמים... והשאיפה שהתהליך יגיע עד להחזרת שכינה לציון והנבואה לירושלים".

במקום אחר הוא כותב כך:⁸³

'מדינת היהודים' - שתי מילים אלו בעצמן מביעות כבר דיין את האצילות האידיאלית, ורממות הנפש וחשיבות ההכרה המצורפת להם...

גאולת ישראל מחוברת עם התפתחות הצדק, המוסריות והאידיאליות והגברת שלטונם בעולם כולו, עם גאולת השכינה".

אלה הם ייעודה וחזונה של מדינת ישראל לאור דברי הרב זצ"ל:

"ייעודה הוא בראש ובראשונה בעצם קיומה, בעצם הווייתה. בזה ממלאת היא כבר ייעוד גדול מאוד של החייאת רוח האומה בפנימיותה, בהעירה את כל כוחותיה החיצוניים המעשיים⁸⁴ והפנימיים הא-לוקיים⁸⁵ ובהוצאתם מתרדמתם.⁸⁶

שנית, מדינת ישראל בעצם קיומה מגשימה את הייעוד הגדול שהוא העיקר של כל התורה כולה,⁸⁷ והוא קידוש השם בעולם. ישראל הם הנושאים של קידוש השם בעולם.

⁸⁰ בשנה הי"ט למדינת ישראל, והכותרת שנקבעה לשיחה זו הייתה "מומור י"ט למדינת ישראל". ראה לנתיבות ישראל, חלק א, עמ' קנו.

⁸¹ לנתיבות ישראל, חלק ב, עמ' קנו, קנט.

⁸² יום כ"ט באלול תשל"ג.

⁸³ לנתיבות ישראל, חלק א, עמ' 13-14 (כדילוגים).

⁸⁴ ממלכה, עצמאות מדינית וכלכלית וכיו"ב.

⁸⁵ תורה, חכמה, נבואה ומקדש וכיו"ב.

⁸⁶ ראה: הכוזרי, מאמר ב, סעיף כד; אגרות ראי"ה, חלק א, עמ' קעו; אורות, עמ' נט.

⁸⁷ ראה ארץ הצבי מאת הרב ולמן מלמד, עמ' עג ו.

כאשר ישראל נמצאים במצב של ציבור וממלכה, מופיע כבוד ה' בעולם שמקיף את הכל...⁸⁸

שלישית, עם קוממות רוח האומה וכינון ממלכתה בכל העוז וההדר, ייעודה של מדינת ישראל יהיה להביא לגאולת השכינה ולגאולת עולמים. עם ישראל ימלא את תפקידו כאור לגויים, יפיה בקרבם את רוח הצדק, המוסר והאידיאליות היוצאת מרוחה של תורה, מחזון נביאי ישראל ומכוח תורתם, קרושתם והנהגותיהם בקודש של מאורי ישראל וגדוליו בכל הדורות.⁸⁹

המדינה היא כלי קודש הנועד לבטא כל אלה, לתת לכל האידיאלים שברוח ישראל ביטוי מעשי בצורה ממלכתית המקדשת שם שמים בעולם כולו, שכן 'כבוד ישראל שבמלכות ישראל, וכבוד ה' שבכל הענין הא-לוקי - זהו ענין אחד'.⁹⁰

6. קווי אופי למדינת ישראל - סיכום

כך ניתן לסכם בקצרה את הקווים האופייניים לדמותה הרוחנית של מדינת ישראל לאור חזונו של גדולי ישראל:

- א. מדינה שביסודה חיה האידיאה הא-לוקית ושזו כל עצם הווייתה, חייבת להגשים בפועל הווייה זו, אחרת כל קיומה הוא זיוף עצמי מוחלט.⁹¹
- ב. זכותה של מדינת ישראל היא בזה שנועדה להיות כלי שרת לאומה שייעודה הוא ממלכת כוהנים וגוי קדוש, אור לכל באי עולם. ממילא זכותה זו היא גם חובתה.⁹²
- ג. מלכות ישראל המכוננת עלי אדמות היא בבחינת דוגמה למלכות של מעלה, וכך צריכים להיות גם אופייה וייעודה.⁹³
- ד. מדינת ישראל היא יסוד כיסא ה' בעולם, וככזאת צריכה היא לשמש במה להשראת שכינה עלי אדמות.⁹⁴
- ה. תפקידה של מדינת ישראל הוא לשמש במה היסטורית להמשך נאווה הנצחי של עם ישראל לקרוא בשם ה' עלי אדמות ולפרסם ייחודו ומלכותו בעולם.⁹⁵
- ו. ייעודה של מדינת ישראל הוא לממש בפועל חיי קדושה של עם הקודש על אדמת הקודש, ובזה תשמש דוגמה ומופת של שלמות לכל העמים.⁹⁶
- ז. ייעודה של מדינת ישראל הוא להציל את עם ישראל פיזית ורוחנית, ולשמש מקום פריחה ושגשוג לתורתו ולתרבותו העשירה והענפה, ועל ידי כך לקדש שם שמים בישראל ובעמים.⁹⁷

⁸⁸ שם.

⁸⁹ ראה לנתיבות ישראל, חלק א, עמ' 13-14.

⁹⁰ ארץ הצבי, שם.

⁹¹ ראה לעיל, הערה 8.

⁹² ראה לעיל, הערה 13 והערה 29.

⁹³ ראה לעיל, הערה 27.

⁹⁴ ראה לעיל, הערות 36-38, 57.

⁹⁵ ראה לעיל, הערה 60.

⁹⁶ ראה לעיל, הערות 69-70.

⁹⁷ ראה לעיל, הערות 82-83.

ח. אומה שבמהותה היא א-לוקית אינה יכולה להסתפק במסגרת מדינית חברתית פוליטית גרידא. כשם שהאומה הישראלית א-לוקית בעצם מהותה, כך גם מדינתה צריכה להיות א-לוקית באופייה.⁹⁸

היסודות הללו האמורים להיות חקוקים וטבועים באופייה של מדינת ישראל הם מעט מהרבה, אבל בהחלט יש בהם כדי להוות מדגם למצע רעיוני רוחני, מצע שיש בו חזון ועוצמה שצריך להיות נר לרגלי כל מי שבשם ישראל יכונה.

⁹⁸ ראה לעיל, הערות 46-48.